Taraqqiyot spektri
ILMIY JURNALI
Vol 2 № 6 2026

SUN'IY INTELEKT SOHASIDAGI OMMABOP SO'ZLAR VA ULARNING MA'NOLARI

Ibragimova Gulchehra
To'raqo'rg'on tuman 1-son texnikumi maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun’iy intellekt sohasida keng qo‘llanilayotgan asosiy atamalar, ularning mazmun-mohiyati hamda amaliy ahamiyati yoritilgan. Bugungi kunda sun’iy intellekt texnologiyalari ta’lim, tibbiyot, iqtisodiyot, dasturlash va boshqa ko‘plab sohalarda keng qo‘llanilmoqda. Shu sababli AI (Artificial Intelligence), Machine Learning, Deep Learning, Chatbot, Neural Network, Big Data, Prompt, Generative AI kabi ommabop tushunchalarning ma’nosini bilish muhim hisoblanadi. Maqolada ushbu terminlarning kelib chiqishi, ishlatilish sohasi va zamonaviy texnologiyalardagi o‘rni ilmiy-uslubiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, sun’iy intellekt terminologiyasining jamiyatdagi axborot almashinuvi va raqamli savodxonlikni oshirishdagi roli haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Sun’iy intellekt, AI, Machine Learning, Deep Learning, chatbot, neyron tarmoq, Big Data, prompt, generativ sun’iy intellekt, algoritm, ma’lumotlar bazasi, avtomatlashtirish, raqamli texnologiyalar, texnologik taraqqiyot, axborot tizimlari.

KIRISH

Bugungi kunda sun’iy intellekt texnologiyalari inson hayotining deyarli barcha sohalariga kirib bormoqda. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida sun’iy intellekt tushunchasi nafaqat IT sohasi mutaxassislari, balki oddiy foydalanuvchilar orasida ham keng ommalashdi. Ayniqsa, ChatGPT, virtual yordamchilar, aqlli robotlar va avtomatlashtirilgan tizimlarning paydo bo‘lishi sun’iy intellektga bo‘lgan qiziqishni yanada oshirdi.

Taraqqiyot spektri

Sun’iy intellekt bilan bog‘liq terminlar ko‘payib borayotgani sababli ushbu atamalarning mazmunini tushunish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Machine Learning, Deep Learning, Prompt Engineering, Neural Network, Big Data kabi tushunchalar zamonaviy texnologik taraqqiyotning asosiy elementlariga aylangan. Ushbu maqolada sun’iy intellekt sohasida keng qo‘llanilayotgan ommabop so‘zlar va ularning ma’nolari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Sun’iy intellekt terminologiyasi bo‘yicha ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Stuart Russell va Peter Norvig tomonidan yaratilgan “Artificial Intelligence: A Modern Approach” asari AI sohasidagi eng muhim ilmiy manbalardan biri hisoblanadi [1]. Ushbu manbada sun’iy intellektning asosiy tushunchalari, algoritmlari va texnologiyalari keng yoritilgan.

Ian Goodfellow, Yoshua Bengio va Aaron Courville tomonidan yozilgan “Deep Learning” kitobida neyron tarmoqlar va chuqur o‘qitish texnologiyalari ilmiy asosda tahlil qilingan [2]. Shuningdek, Andrew Ng tomonidan Machine Learning bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar sun’iy intellektning amaliy imkoniyatlarini ochib bergan [3].

Mahalliy tadqiqotlarda esa sun’iy intellektning ta’lim, iqtisodiyot va raqamli texnologiyalardagi o‘rni haqida ilmiy maqolalar chop etilgan. Tadqiqotlar natijasida AI terminlarini tushunish raqamli savodxonlikni oshirishda muhim omil ekanligi aniqlangan.

METODOLOGIYA

Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida ilmiy tahlil, qiyosiy o‘rganish, terminologik tahlil va statistik ma’lumotlarni umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Sun’iy intellekt sohasiga oid ilmiy adabiyotlar, internet manbalari va xalqaro texnologik kompaniyalar ma’lumotlari o‘rganildi.

Tadqiqot davomida eng ko‘p ishlatiladigan AI terminlari saralab olinib, ularning ma’nolari va qo‘llanilish sohalari tahlil qilindi. Shuningdek, sun’iy intellekt texnologiyalarining zamonaviy jamiyatdagi o‘rni va foydalanuvchilar orasidagi ommalashish darajasi ham o‘rganildi.

Taraqqiyot spektri

TAHLIL VA NATIJALAR

Sun’iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida ushbu sohaga oid termin va tushunchalar kundalik hayotda keng qo‘llanila boshladi. Ayniqsa, internet, mobil ilovalar, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarning ommalashuvi AI terminologiyasining tez tarqalishiga sabab bo‘ldi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bugungi kunda foydalanuvchilar orasida eng ko‘p uchraydigan sun’iy intellekt atamalari AI (Artificial Intelligence), Machine Learning, Deep Learning, Prompt, Chatbot, Big Data, Generative AI va Neural Network hisoblanadi.

Artificial Intelligence (AI) tushunchasi inson tafakkuriga xos bo‘lgan fikrlash, muammo yechish, qaror qabul qilish va tahlil qilish kabi jarayonlarni kompyuter tizimlari orqali amalga oshirishni anglatadi. AI texnologiyalari hozirgi kunda tibbiyot, bank tizimi, ta’lim, sanoat va transport sohalarida keng qo‘llanilmoqda. Masalan, zamonaviy bank tizimlarida AI asosidagi xavfsizlik algoritmlari firibgarlik holatlarini aniqlashda yuqori samaradorlik ko‘rsatmoqda. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, AI asosidagi xavfsizlik tizimlari moliyaviy firibgarliklarni aniqlash samaradorligini 70 % gacha oshirgan.

Machine Learning (mashinali o‘qitish) esa sun’iy intellektning asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, kompyuterlarning ma’lumotlar asosida mustaqil ravishda tajriba orttirishi va natijalarni yaxshilab borishini anglatadi. Ushbu texnologiya internet qidiruv tizimlari, tavsiya etuvchi platformalar va ovozli yordamchilarda keng qo‘llaniladi. Masalan, video platformalar foydalanuvchining qiziqishlarini tahlil qilib, unga mos kontentni tavsiya qiladi. Tadqiqotlarga ko‘ra, Machine Learning algoritmlaridan foydalanadigan platformalarda foydalanuvchi faolligi 45 % ga oshgan.

Deep Learning (chuqur o‘qitish) texnologiyasi esa ko‘p qatlamli neyron tarmoqlar orqali murakkab ma’lumotlarni qayta ishlash imkonini beradi. Ushbu texnologiya yuzni aniqlash, avtomatik tarjima, nutqni tanish va tibbiy diagnostika tizimlarida samarali ishlatilmoqda. Masalan, ayrim tibbiy AI dasturlari rentgen tasvirlari orqali kasalliklarni aniqlashda 90–95 % aniqlik darajasiga erishgan. Bu esa sun’iy intellektning sog‘liqni saqlash sohasidagi ahamiyati tobora ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Taraqqiyot spektri

Tahlillar davomida “Prompt” atamasi ham eng ommabop tushunchalardan biri ekanligi aniqlandi. Prompt — foydalanuvchi tomonidan sun’iy intellekt tizimiga beriladigan buyruq yoki ko‘rsatma hisoblanadi. Hozirgi kunda prompt yozish texnikasi alohida ko‘nikma sifatida shakllanmoqda. To‘g‘ri va aniq prompt yozish AI tizimidan sifatli natija olish imkoniyatini oshiradi. Shu sababli “Prompt Engineering” tushunchasi ham yangi kasbiy yo‘nalish sifatida rivojlanmoqda.

Chatbot texnologiyalari ham sun’iy intellektning keng tarqalgan ko‘rinishlaridan biridir. Chatbotlar foydalanuvchilar bilan avtomatik muloqot qilish imkonini beradi va ular bank, savdo, ta’lim hamda xizmat ko‘rsatish sohalarida keng qo‘llaniladi. Tadqiqotlarga ko‘ra, chatbotlardan foydalanayotgan kompaniyalarda mijozlarga xizmat ko‘rsatish tezligi 50 % ga oshgan va xarajatlar 30 % gacha kamaygan.

Big Data tushunchasi esa juda katta hajmdagi ma’lumotlarni saqlash, qayta ishlash va tahlil qilish jarayonini anglatadi. Zamonaviy sun’iy intellekt tizimlari aynan Big Data asosida ishlaydi. Chunki AI algoritmlarining samaradorligi ma’lumotlar hajmi va sifati bilan chambarchas bog‘liq. Dunyoda har kuni taxminan 400 million terabaytdan ortiq ma’lumot yaratilishi AI texnologiyalarining rivojlanishiga katta turtki bermoqda.

Generative AI so‘nggi yillarda eng tez rivojlanayotgan yo‘nalishlardan biri bo‘lib, u matn, rasm, video, musiqa va dastur kodlarini avtomatik yaratish imkonini beradi. Generative AI texnologiyalaridan foydalanish natijasida dizayn, marketing va dasturlash jarayonlari sezilarli darajada tezlashgan. Masalan, ayrim kompaniyalarda generativ AI vositalari yordamida matn yaratish tezligi 60 % ga oshganligi kuzatilgan.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, sun’iy intellekt terminlarini tushunish foydalanuvchilarning raqamli savodxonligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. So‘rovnomalar natijasiga ko‘ra, AI terminologiyasini yaxshi tushunadigan foydalanuvchilarning texnologiyalardan foydalanish samaradorligi boshqa foydalanuvchilarga nisbatan yuqori ekanligi aniqlangan. Ayniqsa, yoshlar orasida AI texnologiyalariga qiziqish keskin ortib borayotgani kuzatilmoqda.

Taraqqiyot spektri

Umuman olganda, tahlillar sun’iy intellekt terminologiyasi nafaqat ilmiy-texnologik sohada, balki kundalik hayotda ham muhim ahamiyat kasb etayotganini ko‘rsatdi. Ushbu tushunchalarni o‘rganish zamonaviy raqamli jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur omillardan biri hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt zamonaviy dunyoning eng tez rivojlanayotgan texnologik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu sohada qo‘llaniladigan terminlar kundalik hayotda tobora ko‘proq uchramoqda. AI, Machine Learning, Deep Learning, Chatbot va boshqa tushunchalarning ma’nosini bilish nafaqat IT mutaxassislari, balki barcha foydalanuvchilar uchun ham muhimdir.

Sun’iy intellekt terminologiyasini o‘rganish raqamli savodxonlikni oshirish, innovatsion texnologiyalarni tushunish va ulardan samarali foydalanishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kelajakda AI texnologiyalarining yanada rivojlanishi bilan yangi atamalar va tushunchalar ham paydo bo‘lishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – Pearson Education, 2021.
2. Goodfellow I., Bengio Y., Courville A. Deep Learning. – MIT Press, 2016.
3. Andrew Ng. Machine Learning Yearning. – Stanford University, 2018.
4. Kaplan A., Haenlein M. Siri, Siri in my Hand: Who’s the Fairest in the Land? – Business Horizons Journal, 2019.
5. O‘zbekiston Respublikasi raqamli texnologiyalar bo‘yicha rasmiy manbalari va internet resurslari.

Taraqqiyot spektri